

школске 1889/90. године. У периоду од 1900. до 1903. у Београду су, програмски гледано, постојале две богословије: стара која је радила од 1836. по старом програму до завршетка школовања генерације која је по њему уписала, и нова која је, под именом Светог Саве, почела са радом 1900. године. Стара београдска Богословија престала је са радом 1903. године. У њој је школовање завршило 2680 ученика, а предавало 87 предавача. Више пута је преуређивана да би одговорила задацима које је Црква пред њу постављала.

Нова Богословија почела је са радом школске 1900/01. године, што је тема одељка под насловом *Ойварење Богословије Светиої Саве*. Њен рад прекинуо је Први светски рат 1914. године. У одељку *Богословија Светиої Саве йосле Првої свейскої райи* аутор излаже проблеме са којима се суочила ова установа по окончању рата, нарочито због непостојања објекта у којем би се изводила настава, пошто је стари током рата био толико оштећен да је постао неупотребљив. Како није пронађена одговарајућа зграда у Београду, краљевим указом Богословија је 1921. године привремено премештена у Сремске Карловце где је остала до априла 1941. године. У међувремену школа је постала петогодишња, од 1921. године, па шестогодишња од 1928/29. године, о чему се говори у одељку *Богословија Светиої Саве у Сремским Карловцима*. Током рата школа није радила редовно. Комплетна активност се сводила на полагање испита, једном у години.

Суочена са мноштвом проблема и недаћа после Другог светског рата, Богословија Светог Саве наставила је са радом, од септембра 1949. године у манастиру Раковици код Београда, чиме се

аутор бави у одељку *Богословија Светиої Саве у Раковици*. У овом манастиру Богословија је радила до 1957. године када је премештена на данашњу локацију на Карабурми, у зграду која је изграђена пре Другог светског рата за интернат студената Православног богословског факултета, по пројекту архитекте др Александра Дерока. Делатност Богословије од тада до данас (2011. године) тема је последњег одељка – *Богословија на Карабурми*.

Поред излагања историјата рада школе, аутор је посебну пажњу посветио наставном особљу дајући биографије најважнијих професора није заборавио ни истакнуте ученике Богословије осврнувши се на њихове доприносе на пољу Цркве, науке и културе.

Ова књига представља значајан прилог историји црквене просвете, посебно ако се има на уму да је ово прва монографија посвећена историјату једне од наших најважнијих црквено-школских установа – Богословији Светог Саве у Београду.

Владислав Пузовић
Универзитет у Београду
Православни богословски факултет

Мирослав Тимотијевић, Манастир Крушедол I-II, Издавачка кућа Драганић и Покрајински завод за заштиту споменика културе Војводине, Београд 2008, том I – 341 стр, том II – 361 стр, ISBN: 978–86–441–0770–5.

Уочи прославе 500-годишњице оснивања манастира Крушедола, научној, а и широј јавности, предочена је двотомна монографија *Манастир Крушедол*. Аутор ове монографије је професор на Филозофском факултету Универзите-

та у Београду на катедри за Историју уметности новог доба, угледни истраживач српске уметности и културе новијег доба. Професор Мирослав Тимотијевић је минуциозно у свим сегментима изложио историју задужбине сремских Бранковића, од њеног настанка па до најновијих дана.

После *Предјовора*, у коме аутор излаже методолошки приступ у излагању историјата манастира Крушедола, следи поглавље под насловом *Историја манастира* (I, 13–73) у коме се, на основу археолошких података и богате архивске грађе, излаже богата и бурна историја овога манастира, основаног у првој деценији 16. века.

У поглављу *Нормирање духовног живота* (I, 75–97) изложена је историја, углавном, општежитељног живота у овоме манастиру. Међутим, предочени су и подаци који говоре о постојању идиоритмијског начина живота у овој светињи, у једном кратком временском периоду. О образовању монаха и њиховом раду у манастирском скрипторију, као обавезама монаха, такође је било речи у овоме поглављу.

Пошто је утврдио да је манастир Крушедол кроз историју свога постојања био духовни центар Срба северно од Саве и Дунава, у поглављима која следе: *Манастирски комплекс, Келијско здање и Топографија келијског здања* (I, 99–199), аутор је изложио историју функционисања манастира Крушедола као економског центра. Ту се запажа колико су историјске околности и духовно-културна струјања утицала на измене појединих функција и увођење нових садржаја, што је довело и до измене манастирске топографије. У оквиру ових погледа на манастирски комплекс обрађене су све грађевине

које су распоређене унутар манастирске порте.

Из поглавља *Архитектура храма* (I, 201–227) сазнајемо да се централна црква манастирског комплекса, Благовештењска црква, није суштински мењала. Промене мањег обима резултат су историје схватања репрезентативности централног, сакралног, манастирског здања.

Следе два поглавља: *Старо зидно сликарство* и *Барокно зидно сликарство* (I, 229–341) која су посвећена зидном сликарству овог сакралног објекта. У овим поглављима аутор даје сажети опис сваке појединачне представе зидног сликарства, њен извор и значење, пратећи репертоар почев од декорације сводова и горњих зона зидова. Прати се сликарство и све промене у њему у периоду од средине 16. века па до средине 18. века. Овим поглављима завршава се први том монографије.

Други том монографије започиње поглављем које носи наслов *Сакрални њросиор храма* (II, 9–59). У овом поглављу аутор је изложио промене сталног намештаја цркве, како у самоме олтару, тако и у другим деловима цркве: проскомидији, ђаконикону, наосу и припрати.

У поглављу *Култи и сећање* (II, 61–119) аутор прегледно и комплексно представља реликвије манастира Крушедола. Излагање започиње од моштију светих српских деспота Бранковића: Стефана, Јована, Максима и монахиње Ангелине, чији је култ установљен у Крушедолу и написана им је заједничка служба. У поседу манастира Крушедола биле су и друге реликвије: честице Часнога крста, Ризе Пресвете Богородице и честице моштију других светих угодника Божијих. Овде су представљени и реликви-

јари у којима су мошти светих чуване, као и лични предмети светих Бранковића, чиме се у цркви огледа *анамнеза*, својерсно сећање на њих.

На маузолејни карактер цркве манастира Крушедола аутор је указао у поглављу насловљеном *Српски јанџеон* (II, 121–165). Почев од моштију ктитора – светих Бранковића, у манастиру Крушедолу почивају земни остаци српских епископа и митрополита али и српских световних великана: Арсенија III Чарнојевића, грофа Ђорђа Бранковића, војводе Стевана Шупљикца, кнегиње Љубице Обреновић. Сахрањивање великана српских пратило је израђивање њихових портрета, тако да су у манастиру Крушедолу сабрани њихови портрети али и меморијални предмети. О свему овоме аутор нас исцрпно обавештава.

У оквиру поглавља *Ризница* (II, 167–259) представљени су сви предмети, сауди, одежде и инсигније из манастирске ризнице. Сви предмети разврстани су према функцији, а у оквиру групе представљени су хронолошким редом. Узгред буди речено, у манастирској ризници нашле су се и драгоцености световнога карактера.

У поглављу *Библиоџека* (II, 261–305) аутор даје преглед библиотечког фонда манастира Крушедола праћен кроз две хронолошке целине. Библиотечки фонд у 16. и 17. веку чиниле су рукописне књиге, малобројне српске инкунабуле и старе руске штампане књиге. Од 18. века у фонд улази све више штампаних књига московске провенијенције, крајем истог века штампане књиге световног садржаја, а од краја 19. века у фонд библиотеке улазе календари и часописи, чиме она све више добија световни карактер. Аутор је, на основу ар-

хивске грађе и литературе, библиотеци, као и ризници, прибројао и оне књиге које се сада чувају у другим збиркама, а које су некада припадале манастиру Крушедолу. Доток књига у библиотеку пружа нам значајне податке за проучавање богословског, духовног и културног утицаја на српским просторима северно од Саве и Дунава.

Лепоти и значају ове двотомне монографије доприноси дизајн и пратећи илустративни материјал. Дизајн није наметљив већ је у функцији текста. Визуелни материјал и текст чине јединствену целину. Текст је, другим речима, визуелизован.

Двотомна монографија *Манастир Крушедол*, професора Мирослава Тимотијевића, на укупно 700 страна, уз богат илустративни материјал у функцији текста, представља синтетизовану историју овога манастира кроз 5 векова његовог постојања. Материјал презентован у њој представља извор за истраживаче, како на пољу историје и уметности, тако и на пољу богословља у Срба.

Зоран Ранковић

Универзитет у Београду

Православни богословски факултет

Марко Николић, *Екуменски односи Српске православне и Римокатоличке цркве 1962–2000. године, Службени гласник, Београд 2011, 656 стр, ISBN: 978-86-519-0795-4.*

У издању реномиране издавачке куће *Службени гласник* објављена је монографија аутора Марка Николића, сарадника Института за међународну политику и привреду у Београду, под насловом *Екуменски односи СПЦ и Римокатолич-*